శ్రీపతి

రాత్రి భోజనానికి బసవరాజా ఆ ఇరుకు వీధిలోంచి పోతుంటే సరిగ్గా రాందాసు ఇంటిముందు ముగ్గు రొచ్చి ఎదురుగా అడ్డంగా నుంచున్నారు. ఐదుగు రయ్యారు. పదిమందయ్యారు. వాళ్ళంతా రైతులు. చుట్టుము ట్టారు. ఒక్కడూ మాట డ్డంలేదు. వాళ్ళ మనసుల్లో ఎంతటి క్రూరభావాలున్నాయో ఆ నిశ్శ బ్దమే చెపుతోంది.

ఆరోజు మరికొంచెం ఎక్కువ చీకటిగా ఉంది అసలే వర్షాకాలం. అందులోనూ తూర్పు కనుమల వడ్డునున్న వూరు. పైన ఆకాశంలో మేఘాలు. అంచేత మరింత దట్టంగా చీకటి.

అవూర్లో యింకా ఆముదపు దీపాలే. హరికెన్ లాంతర్లు వున్నా అవి బయటికి కనిపించవు. లోప లెక్కడో ఉంటాయి. ఇళ్ళ ముందు పశువుల పాలలు. అమురికి. ఆకంపు. దోమలు. ఇరుకు ఇళ్ళు. గాలీ వెలు తురూ వుండని బతుకు. మంచిగుడ్డలు వేసుకోరు, ఆడవాళ్ళు కూడా నిండుగా శరీరాన్ని కప్పుకోరు. జాకెట్లు వేసుకోరు. అన్నీ మూఢనమ్మకాలే. తుమ్మితే తప్పు. దగ్గితే తప్పు. గుడ్డి బతుకు. జీవితంలో ఆనందమంటే వీళ్ళకి తెలుసునా అనిపించింది. ఒత్తి అనాగరికపు మనుషులు అనుకునేవాడు వాళ్ళ గురించి బసవరాజా.

సుమారు మూడునెలల క్రితం బసవరాజా ఆ వూళ్ళో అప్పర్ ప్రయిమరీ స్కూల్ తెరవడం కోసం వచ్చినప్పుడు—మొదటిరోజునే తన కమ్యూ నిష్టు స్నేహితునికి ఒక ఉత్తరం రాసాడు. ఈ వూరి నిండా అజ్ఞానమనే బురద. సంస్కార హీనమనే దుర్గంధం. పేదరికం అనబడే కుష్టురోగం. జమీం దారీ విధానం వలన ఏర్పడ్డ వ్యభిచారం. అసలు ఇక్కడ మనుష్యులు పూర్వతరాలకి చెందినవాళ్ళూ కారు ఈ తరానికి చెందినవాళ్ళూ కారు. నిజంగా భయ మేస్తోంది. కాని ఇట్లాంటి దగ్గర ఏమేనా మార్పు సాధించగలనేమో చూస్తాను. ఇక్కడ ఈ ప్రజల్లో కొత్త చైతన్యాన్ని మేల్కొల్పగలిగితే—నాకు నూటా ఏభైమంది పిల్లలు ఆసరాగా ఉన్నారు. వాళ్ళు నాకు ఆయుధాలు. ఆ ఆయుధాలనే ఉపయోగిస్తాను ఈ వూరు మీద' అని.

తర్వాత బసవరాజా అంటే చాలా మంచివాడు అని వూర్లో అందరికీ తెలిసింది. మొదట్లో బసవ రాజా కమ్యూనిష్టు అని అన్నప్పటికి తర్వాతర్వాత బసవరాజా ఏ ఇస్టూ కాడు అనుకున్నారు. అతడికి రష్యా కంటే అమెరికా అంటేనే ఎక్కువ ఇష్టం అని తెలుసుకున్నారు.

మరొకసారి ఓ నెల దినాలు గడచిన తర్వాత బసవ రాజా ఒక రచయిత మిత్రునికి ఉత్తరం రాస్తూ 'ఈ వూర్లో రాజకీయాలున్నాయి. కమ్యూనిస్టుల కొడవలీ సుత్తీ ఎర్రజండాలు మనకి కన్పిస్తాయి. కాంగ్రెసు జోడెద్దుల కిందటి ఎలక్షన్ల గుర్తులు యింకా గోడల మీద కన్పిస్తూనే ఉన్నాయి. సమితి సర్పంచ్ కాంగ్రెసేనట. స్వతంత్రపార్టీ కూడా ఉంది. పంచాయితీ బోర్డు మాత్రం స్వతంత్రపార్టీ ఆధీ నంలో ఉంది. నీలం ఆకాశంలో ఒంటరి నక్షత్రం మిణుకు మిణుకు మంటోంది. వీళ్ళు తెలివి తక్కు వ్వాళ్ళు అనుకున్నాను గాని అబ్బో మనలాంటి వాళ్ళని వేలంవేసి అమ్మేయగలరు. ఇక్కడ మొన్నో కథ విన్నాను. క్విట్ ఇండియా తిరుగుబాటు రోజుల్లో రంగా నాయకత్వాన చిన్నచిన్న రాజాలవీ, మొఖాసా దారులవీ, జమీందారులవీ పధ్నాలుగు కోటలు ఒకే రాత్రి కాల్చారు. ఆ తిరుగుబాటులో పాల్గొన్నాయన వాళ్ళబ్బాయి స్కాలర్షిప్ కోసం వచ్చి చెప్పాడు. మనకంటే మన ముందుతరాల వాళ్ళే నయం. చాలా కష్టాలని ధైర్యంగా ఎదుర్కొన్నారు. ఆయన ఆ విప్ల వం గురించి చెపుతోంటే 'ఎంత అదృష్టవంతుడు!' అనిపించింది' అని రాశాడు.

బసవరాజుని చూట్టానికి ఆ దగ్గర్లో ఓ హై స్కూల్లో పనిచేస్తున్న ఓ మిత్రుడు, హిందీమేష్టరు, వస్తే 'ఈయన పెద్ద రైతుగారబ్బాయి. ఇంటర్మీడి యట్ చదువుకున్నారు. మనకి ఈ వూర్లో ఈయన్ద గ్గరే తెలుగు దినపత్రిక దొరుకుతుంది. పేరు చెప్పడం మరచాను. కోదండపాణిగారు.' అని పరిచయం చేసిన తర్వాత 'చదువుకున్న వాళ్ళు ఎస్సెస్సెల్సీ వరకూ ఓ పాతికమంది వరకూ ఉన్నారు. కాని ఏం లాభం? కనీసం దినపత్రిక కూడా చదవరు. దేశంలో ఏం జరుగుతుందో తెలీదు. వాళ్ళ చదువు పిచ్చివాడి చేతి లోని రాయిలా తయారయింది' అన్నాడు.

అవూర్లో ఆ చదువుకున్న కొద్దిమందికీ బసవరాజా తెలివితేటలు గలవాడు అనిపించింది. స్కూల్లో పిల్లలకి కొత్త హెడ్మాష్టరు వచ్చిన తర్వాత ఆటలూ, చదువులూ ఎక్కువయ్యా యనిపించింది. వూర్లో వాళ్ళందరికీ స్కూలు కళకళ్ళాడుతోందనిపించింది.

ఒక సెలవు రోజు వూర్లో వున్న మంచిదనబడే ఒక టీకొట్టు బెంచీల మీద కూచున్న పదిమంది గ్రామస్థుల మధ్య కూచుని తనకి తెన్నేటి విశ్వ నాథమూ, వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్యా, పుచ్చలపల్లి సుందరయ్యా, గౌతు లచ్చన్నా, ఇంకా కాంగ్రెస్ మినిష్టర్లూ తెలుసని చెప్పాడు బసవరాజా. ఆపేర్లు చెపుతోంటే ఒకాయన 'నెహ్రూగారిని చూసారా?' అని అడిగాడు. అప్పుడు బసవరాజా తన దగ్గరున్న ఆటోగ్రాఫ్ పుస్తకం గురించి చెపుతూ రాజాజీ, హీరేన్ ముఖర్జీ, జయప్రకాష్నారాయణ, మొరార్జీ, లోహియా, మీనన్, వాజ్పాయ్, వినోబా, డాంగే మొదలయిన నాయకుల పేర్లు చాలా చెప్పాడు. విదేశ రాజకీయ నాయకులని కూడా చాలామందిని చూసా డట! అక్కడున్న వాళ్ళ కెవ్వరికీ రచయితలంటే అర్థం కాలేదు కాని తెలుగు రచయితలు విశ్వనాథ, శ్రీశ్రీ, గోపీచందూ, చలం, కొడవటిగంటి, ఆరుద్ర, జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి, నారాయణరెడ్డి—వాళ్ళం దరూ తనకి తెలుసుననీ, చూసాననీ చెప్పినప్పుడు మట్టి తాగుతున్న ఓ ఇరవై యేళ్ళ కుర్రాడు 'మేష్టరూ, నాగేస్రావుని చూసినావా?' అని అడిగాడు. సినిమాల గురించీ, స్టూడియోల గురించి

[illegible] ఆ అడిగినాయన కళ్ళింతలు చేసుకుని చూసాడు. హెడ్మాష్టరు చిన్నోడు కాదు, మాగట్టి బుర్రే అను కున్నారు. ఢిల్లీలో, కలకత్తాలో, బొంబాయిలో, మద్రాసులో, హైదరాబాద్‌లో, ఖర్గపూర్‌లో ఆయనకి బంధువులూ స్నేహితులూ ఉన్నారని, అవూరి బ్రాంచి పోస్టుమాష్టర్ పట్నాయక్‌కి తెలుసు. అతడి ద్వారా మరికొందరికి తెలుసు.

అలాంటి బసవరాజుకి ఆరోజు ఆరాత్రి ఓ పల్లెటూరి రైతు ఇంటి ముందు అందరు అనాగరికులు భయంకరంగా చుట్టుముట్టారు. బసవరాజు భోజనానికి గదిలించి బయల్దేరేముందు ఆయింటావిడ మామ్మ, 'ఇలా అనుకుంటున్నారు. ఉదయం ఈశ్వరాలయం నూతి దగ్గర ఇలా జరిగిందంట. నిజమేనా? మనుషులు మంచి వాళ్ళుకారు.' అని చెప్పింది.

బసవరాజుకి అప్పుడు తెలిసింది తప్పు చేసినట్టు. చాలా పెద్ద తప్పునే తను వొళ్ళు మరచి చేసినట్టు. అంతవరకూ అతడు మంచిపని చేస్తున్నాను అనుకున్నాడు. ఆ అమ్మాయి రోజూ తను స్నానం చేసే వేళకే ఈశ్వరాలయం మెట్ల మీదికి పిడకలు వేసుకోట నికి వస్తుంది. ఆశతో చూస్తుంది. ఇట్లా చూపులతో చాలా రోజులు గడిచాయి. చివరికి ఈరోజు ఆ అమ్మాయిని పిలవాలనిపించింది. కోరిక అపుకోలేక పిలిచాడు. మాట్లాడాలనుకున్నాడు. ఇట్లాంటి అమ్మాయిని చేసుకోవడం సంస్కార మౌతుందని భావించాడు. ఇట్లాంటి అమ్మాయికి ఈజిప్ట్‌లో పిరమిడ్ల గురించి, గ్రీకు శిల్పాల గురించి, ఫ్రెంచి విలాస జీవితం గురించి, టాగోర్ కథల గురించి, అమెరికా ఆకాశపు భవనాలుగురించి, జాజ్ సంగీతం గురించి, చైనా గోడ గురించి మొత్తం ప్రపంచం గురించి చెప్పి గొప్పదాన్ని చెయ్యడం నిజమైన సంస్కారం అనుకున్నాడు.

ఆ పల్లెటూరు అమ్మాయిలో ఎల్లోరాలో కనిపించిన అపురూపమైన అందం వుందని ఆరోజు బసవరాజు గుర్తించాడు. ఆ ఉదయం నించీ బసవరాజుకి ఆఅమ్మాయి రూపు కళ్ళముందు కదలడం మొదలు పెట్టింది.

మామ్మగారు ఈ వార్త చెప్పి, ఆ ప్రశ్న వేసినప్పుడు బసవరాజు ఆనందం ఎక్కడో అక్షణంలోనే కూలిపోయి దుఃఖం ముంచుకొచ్చింది. ఆ అమ్మాయికి పెళ్ళయిందంట! పెళ్ళయిందని కూడా ఎలా తనకి తెలీలేదో బసవరాజుకి ఆశ్చర్యం వేసింది. వెయ్యక వెయ్యక చాలా పెద్ద తప్పటడుగు వేసాడన్నమాట! ఆ తప్పటడుగు తిన్నగా అగాధంలోకే నెట్టుతోంది!

రాళ్ళనీ, చెట్లనీ, పాములనీ మొక్కే ఈ అనాగరికులంతా తన వేపు వేలెత్తి చూపుతారని, తన మీదికి ఉమ్ముతారని భయమేసి బెడిసిపోయాడు. ఆ బాధతోనే హోటల్‌కి పోయి తినిరావాలని వెళ్తున్నాడు. సరిగ్గా సందగజాలు వచ్చాడో లేదో, ఆ చిక్కటి చీకటి సందులో, అదే వీధిలో, రాక్షసుల్లాంటి జనం గుమిగూడారు.

'ఏం మేష్టరూ' అని ఒకరెవరో మాట్లాడుతుంటే 'కొవ్వెక్కిందిరా' అని ఇంకోడు బూతులు తిట్టడం మొదలుపెట్టాడు. 'లంజి కొడుక్కి ఒక పోటు పొడిచ్చంపండి, నూస్తున్నారింక!' అని మరోడు ఉద్రేకాన్ని ఆపులేకుండా మాటాడుతున్నాడు. 'ఈడొక హెడ్మాస్టరట, పిల్లలకి! ఇస్కూలికి! ఇకన ఆడపిల్లల మీద కూడా పడతాడు' అని యింకొకడు. 'నూస్తున్నారేంటి ఎముక ఇరగ్గొట్టక' అని యింకో మనిషి. తొందర చేస్తున్నారు. వాళ్ళ మధ్య రాందాసు లేకపోతే వాళ్ళు అన్నిమాటలు మాటాడేవారేకాదు. అందర్లోనూ కసి. కర్కశత్వం. పగ. ప్రతీకార వాంఛ. రోషం. ద్వేషం అసహ్యం ఈర్ష్య పట్టుపగ్గాల్లేని ఆగ్రహం.

సూరమ్మ లాంటి పిల్ల అవూర్లో లేదు. అంత మంచిపిల్ల. ఆడపిల్ల అంటే అపిల్లనే చెప్పుకోవాలి. అవూర్లో ఆయీడు పిల్లలెందరో వున్నారు. లేకేం. కాని సూరమ్మఅంటే అవూళ్ళో అందరికీ అభిమానం. ప్రేమ. రత్నం లాంటిపిల్ల. నిప్పులాంటిపిల్ల. పరాయి మగాళ్ళని కన్నెత్తి చూడదు. తన పనేమిటో తను చేసుకుపోతుంది. ఇంత చిన్నవయసులోనే శనివారాలూ, సోమవారాలూ, ఏకాదశులూ ఉపవాసముంటుంది. అన్ని పండుగులూ చేస్తుంది. పెద్దలంటే ఆ అమ్మాయికి గౌరవం భక్తి వున్నాయి. పేదసాదలంటే ప్రేమాదయా ఉన్నాయి. అలాంటి మంచి ముత్యంలాంటి పిల్లకు, గంగిగోవులాంటి పిల్లకు ఆరకంగా జరిగినందుకు విన్న వాళ్ళంతా బాధపడ్డారు. బసవరాజునీ, పట్నపోళ్ళ గుణాలనీ తిట్టారు. తెలిసిన వాళ్ళంతా వచ్చి సూరమ్మనీ, సూరమ్మ తలిదండ్రులనీ ఓదార్చి ఏవో హెచ్చరికలు కూడా చేసి, సూరమ్మ మంచితనాన్ని స్మరించుకుని వెళ్ళిపోతున్నారు.

నిప్పులోకి నెట్టి జ్వాలల మధ్య సజీవ దహనం చేస్తున్నట్టయింది బసవరాజుకి. అంతలో అరవైయ్యేళ్ళు దాటిన రాందాసు మళ్ళీ 'ఏమ్మేష్టరూ?' అని అడగబోయాడు.

'తప్పయిపోయింది. ఇంకెప్పుడూ చేయను. క్షమించండిసారి' అన్నాడు. ఆమాటలు అన్న తర్వాత అతడికి మరింత బాధ కలిగింది. బ్రతుకు మీద తీపి కొద్దీ గౌరవాన్ని మంట కలిపి, చదువూ సంస్కారమూ లేని అనాగరికులైన పశువుల్లాంటి వాళ్ళని క్షమాపణ అడగటమూ, తప్పయిందని ఒప్పుకోవడమూ, వాళ్ళ జాలి, సానుభూతి కోరడమూ, వాళ్ళ దయాధర్మాలతో బ్రతకడమూ అవమానకరంగా ఉంది. ఆ అమ్మాయిని పిలిచిన తప్పుకంటే, తప్పయిందని, క్షమించమని దయాభిక్ష వేడుకోవడం ఘోరమైన తప్పు అనిపించింది.

అతడు చెమర్చాడు. కంపించిపోయాడు. పిరికివాడయిపోయాడు. ప్రాధేయపడ్డాడు. యాచించాడు. ఉన్నత గౌరవ శిఖరంనించి అప్రతిష్ఠ అధోలోకాలకి కూలిపోయాడు. సంస్కారిపోయి పశువయ్యాడు ఇప్పుడు ఈ నిమిషాన. ఉదయం ఈశ్వరాలయం నూతి దగ్గర.

బూతులు తిట్టే మనుషులని నెట్టుకుంటూ ముందుకు ఉరుకుతూ 'తప్పయిందా? సిగ్గులేదూ? థూ—తగలోయండి. తప్పేవిటో తెలిసొస్తాది పేణానికి. ఒడుస్తున్నా రెందుకురా' అని మరొకడు బలమైన చర్యే తెస్తాడు. రాందాసు వాడినిపట్టుకుని 'తప్పయిపోయిందంతన్నాడు గదా? వొదిలేయండ్రా. వొదిలేయండి. మేష్టరూ, యెల్లు. బుద్దితెచ్చుకొని మంచోడిగా బతుకు. యెల్లు. యెల్లిపో.' అని రాందాసు అటూ ఇటూ ఆ గుంపుని తప్పించి దారి చూపాడు.

బసవరాజుకి అక్కడనించి కదిలి నడుస్తోంటే వెనక ఎవరో వీపు మీద కత్తులతో పొడవటానికి సిద్ధంగా ఉండి వెంటాడు తున్నట్టయింది. ఎటా వెళ్ళాడో వెళ్ళాడు భోజనానికి. అది హోటల్ కాదు. పూర్వకాలపు పేదరాశి పెద్దమ్మ యిల్లు లాంటి యిల్లు. ఆ యింటిలో వయసు మళ్ళిన ఒకామె ఉంది. ఆమె వండి అన్నం పెడ్తుంది. అవూర్లో అప్పర్ ప్రయిమరీ స్కూల్‌లోని మరో ఇద్దరు మేష్టర్లు, విద్యుద్బోర్డు, ఫారెస్టు గార్డు ఇద్దరూ మాత్రమే తింటారు. నెలకి ఇరవై రూపాయిలకి రెండుపూటలా తిండి దొరుకుతుంది. వీధుల్లో ఉన్న మనుష్యులంతా వింతగా నిలబడి తనవే చూస్తున్నట్టు అనిపించింది. అన్నం పెడ్తూ 'ముసలమ్మ' కొత్తగా చూసింది. తిండి ఒక్క మెతుకూడా తిన్లేకపోయాడు.

రేపొద్దున్న నూటాఏభైమంది పిల్లల ముందు తలెత్తుకు నిలబడాలి. ఆదర్శాలు బోధించిన తను, హితోపదేశాలు చేసిన తను మేష్టర్లకి ముఖం చూపించాలి. ఆ మేష్టర్లు చూపే సానుభూతికి, జాలికి, దయకీ ఎదురు చూడాలి. వాళ్ళు బుద్దులు చెపితే తలూపి వినాలి. కరణంతో ఇంత ధైర్యంగా, వినయితో మాటాడే శక్తి యింక వుండదు. మనుష్యులని చూసి తప్పించుకుంటూ దొంగచాటుగా,పటేపూ నడవాలి. కోదండపాణి దగ్గర తల వాల్చుకోవాలి. ఫారెస్టుగార్డులు లంచాలు పుచ్చుకోవటం గురించి యింక మాటాడకూడదు. ప్రసిడెంట్ రెడ్డితో పదవుల్లో ఉన్న రాజకీయ నాయకుల అవినీతి గురించి నోరెత్తకూడదు. సారాయిపాలెం సాగిస్తున్న సత్యన్నారాయణకి 'ఇంకో మంచి బిజినెస్ ఏదో చూసుకోకూడదూ?' అనకూడదు. షావుకారుతో 'ఓ సేట్‌జీ, లైసెన్స్ లేకుండా యీ మందులమ్మ కూడదండీ' అనటానికి వీల్లేదింక. 'నీళ్ళు కలిపి పాలలాకి పేరు పోయకపోతే అమంచి పాలేసో అర్ధరూపాయికే పొయ్యొచ్చుగా పాపమ్మా' అని పాలావిడతో చెప్ప కూడదు. 'మంచోడు మామంచోడు' అన్న మొహాలన్నీ రేపొద్దున్న 'యీడేనా!' అని మొహాలు తిప్పుకుంటారు.

బసవరాజు మళ్ళీ అదే వీధిలోంచి అడుగుతీసి అడుగు వేసుకుంటూ నడిచి వెళ్ళాడు. అమ్మానాన్నా గుర్తుకొచ్చారు. తెలిస్తే ఎంత బాధపడతారో! ఎంత సిగ్గు పడతారో! ఎంత అవమాన పడతారో! పెళ్ళి చేస్తామంటే వద్దన్నాడు. తను స్వంతంగా చేసుకుంటా నన్నాడు. తనకి ఎవరో వెతికి పెళ్ళాన్ని ఇవ్వకూడదనుకున్నాడు. తను కుంటికాదు, గుడ్డికాదు. అంద వికారి కాడు. రోగికాదు. చేతకాని వాడు కాడు. తనకి ఒక యోగ్యురాలు దొరక్కపోదు. స్వంత వ్యక్తిత్వం లేని వాళ్ళకి మల్లే డబ్బు చూపి, ఆస్తి చూపి, కులం పేరు చెప్పి, ఉద్యోగం హోదా చెప్పి, ఇతర్ల చేత పొగిడించుకుని, ఆశ చూపి చేసుకోవాల్సిన అవసరం తనకేం లేదు. జీవితంలో యోగ్యురాలుగా, తోడుగా, మనసిచ్చిన మనిషిగా, మర్యాదస్తురాలిగా ఎవరు దొరికితే వారిని, ఎప్పుడు దొరికితే అప్పుడు చేసుకోవాలనుకున్న బసవరాజు ఈరోజు ఇలాంటి పని చేసాడు. కులాలెందుకున్నాయో అప్పుడతడికి తెలిసింది. పెళ్ళిళ్ళెందుకు పెద్దలు చేస్తారో అప్పుడతడికి బోధపడింది. ఇన్ని ఆచారాలెందుకో, యిన్ని నిందులెందుకో అప్పుడతడికి అర్థమయింది. స్వీయ రక్షణ కోసం తమ తప్పులని కప్పిపుచ్చుకోవడం కోసం, ఇతర్ల ఈర్ష్యా మాయలని తొలగించటం కోసం

ఈ తంతు అంతా అనుకునేవాడు బసవరాజు. కాని ఈరోజు—

బసవరాజు 'తను మంచివాడు' అనే స్వీయాభిప్రాయం ఉంది. వాళ్ళ నాన్నగారు ఒక హైస్కూల్లో హెడ్మాష్టరు. ఆయనకి రాజకీయాలంటే ఇష్టం. వాళ్ళమ్మగారు బాగా చదువుకున్నామె. యూనివర్శిటీ డిగ్రీలు లేవామెకు. కాని సంగీతం, సాహిత్యం ఆమెకి బాగా ఇష్టం. బాగా పాడతారామె. తలిదండ్రుల సంస్కారంతో అతడు చిన్నప్పటి నించీ మంచిగానే పెరిగాడు. మంచివాడుగా గుర్తింపబడ్డాడు. అతడు కాలేజీలో చదువుతున్న రోజుల్లో ఎవరో గోపరాజు రామచంద్రరావు గురించి చెప్పారు. గోరాకీ గాంధీజీకి జరిగిన వాద ప్రతివాదాల గురించి చెప్పారు. ఆయన్ని చూడాలనిపించింది. చూసాడు. చార్వాకుడి గురించి ఒక ప్రొఫసర్ చెప్పాడు కాలేజీలో. విన్నాడు. పాశ్చాత్య జీవితం గురించి చదివాడు. పాశ్చాత్యులు పారిశ్రామికంగా, వైజ్ఞానికంగా చాలా అభివృద్ధి పొందారనిపించింది. అమెరికాలా తమ దేశం గొప్పదవాలనుకున్నాడు.

బసవరాజు చాలా నిచ్చెనల సెక్కి పై అంతస్థు మీద ఉన్నాననుకున్నాడు. మూఢనమ్మకాలతో, ఆలోచనా రహితమైన జ్ఞానంతో, పశువులా బ్రతికిన రోజుల గురించి స్మరించుకునేవాడు. ఆ రోజులన్నీ దుర్వినియోగమైపోయాయని బాధ కలిగింది. గౌరీ పౌర్ణమి వెన్నెల రాత్రులు వూళ్ళో జరిగే ఉత్సవాల్లో, వినోదాల్లో వేషాలు వేసి పాటలు పాడి అతడు పాల్గొన్నాడు. దీపావళి రాత్రి కోసం బాణసంచా తయారు చేసుకుని చీకటి ఎప్పుడు పడుతుందా అని నరకుణ్ణి చంపిన సంతోషాన్ని ఎంత తొందరగా పంచుకోవడమా అని చీకటి కోసం ఎదురు చూసేవాడు. కార్తీక మాసంలో వేకువ జామునే లేచి నది ఒడ్డుకి అరటి దొన్నెల్లో దీపాలు ఉంచి, ప్రవాహంలో అవి వందలాది పోతో వుంటే ఆకాశంలో మెరుస్తున్న నక్షత్రాలని చూసుకుని చీకట్లో నది

బాపు

నడక సవ్వడి విని ఆ చీకట్లో ఆ చలిలో ప్రవహిస్తున్న నీటిలో స్నానం చేసి తడిగుడ్డలతో ఇంటికి వచ్చేవాడు. మాఘమాసంలో వణికే చలిలో, అక్కలతో, ఇరుగు పొరుగు పిల్లలతో వెళ్ళి మునిగి చీకటిలో చెట్ల, చుక్కల, ఆకాశంలోని మేఘాల అందాలు కళ్ళార్పకుండా చూసి వచ్చేవాడు. సంక్రాంతి నెల అర్ధరాత్రే లేచి మంటలేసుకుని జ్వాలల నృత్యం చూస్తుకుంటూ పరవశించిపోయి, కోడి కూతలు విని, విచ్చుకున్న పూల మీది మంచు బిందువుల తళుకు చూసి ఆనందించేవాడు. శివరాత్రి పూట జాగరం చేసి, దేవాలయాల్లో హరికథలూ, భాగవతాలూ చూసి వేకువనే స్నానాలు చేసి, పూజలు చేసి, దేవుని దగ్గర కొబ్బరి కాయలు కొట్టి ప్రసాదం తిని పగలంతా నిద్రపోయి పండగ కోసం మళ్ళీ నిరీక్షించేవాడు. శ్రీరామనవమి పండుగ దినాలన్నీ రాత్రులు ఎంతో హాయిగా, ఆనందంగా వుండేవి. ఎన్ని రకాల వింతలు! చల్లని హాయి గొలిపే గాలిలో మనుషుల రాపిడితో నడవడం ఎంతో బాగా ఉండేది. గ్రహణం రోజున సముద్రానికి పోయి కెరటాలతో ఆడుకుని, ఆ కెరటాల మీది రంగుల నృత్యం చూసి వచ్చేవాడు. తులసి కోటలోని పరిమళాల మొక్కని పూజించటం, నాగుల చవితికి పుట్టల్లో పాలు పోయడం, మర్రిచెట్టు క్రింద త్రినాథవ్రతం చెయ్యడం, పెద్దలతో సింహాచలం, ముఖలింగం, అరసవెల్లి, శ్రీ కూర్మం యాత్రలకి వెళ్ళాలని పట్టుదల పట్టి, ఏడ్చి గెలుచుకోవడం, కనుము నాడు ఆవులనీ, గేదెలనీ, ఎడ్లనీ పూజించటం అవన్నీ ఒకప్పుడు చాలా గొప్పగా ఉన్నప్పటికీ ఇప్పుడు అర్థంలేని ఛాందసాలుగా అనిపించాయి 'భారతీయ జీవిత విధానం ప్రకృతి సౌందర్యంతో తాదాత్మ్యం పొంది ఆధ్యాత్మిక అనుభూతి పొందడం, ఇంత ఉత్కృష్ట జీవిత విధానాన్ని ప్రపంచంలో ఏజాతీ అభివృద్ధి చేసుకోలేదు' అని ఒకసారి ఒకాయన అంటే వెంటనే బసవరాజు "పశువులు ఈ ప్రపంచ సుఖదుఃఖాలకి నిర్వికల్పంగా, అతీతంగా ఉంటాయని వాటిని ఋషులు అన్నట్టుంది మీ ధోరణి' అని ఖండించాడు. 'ఏం ఎందుకు ఎద్దు మాంసం తినకూడదు? మనదేశ సమస్యలు, ప్రపంచంలో మన సమస్యలు, ప్రపంచంలో మనదేశ గౌరవమూ, మన ప్రజల ఆరోగ్యమూ కంటే సనాతన మూఢనమ్మకమే పవిత్ర మయిందన్నమాట!' అని బాధపడేవాడు.

బసవరాజు కొత్త ప్రపంచం గురించి తెలుసుకున్న తర్వాత, ఇంగ్లీషు పుస్తకాలు చదువుకున్న తర్వాత, జీవితం గురించి భౌతికంగా, హేతుబద్ధంగా ఆలోచించడం మొదలుపెట్టిన తర్వాత పెరిగాడనుకున్నాడు. తనకి మంచి చూపు వచ్చిందనుకున్నాడు. తను మనిషిలాగ బ్రతుకుతున్నాడనుకున్నాడు. తను బాగుపడ్డాడనుకున్నాడు.

అతడి కొత్తచూపు, అతడి మంచి, అతడి బాగు, అతడి ప్రగతి ఒక్కమాటలో, స్త్రీ యవ్వనం దగ్గర, ఒక్క నిమిషంలో మంట గలిసిపోయిన స్థితి గుర్తుకొచ్చింది. ఎంత తప్పయిపోయింది. ఇప్పుడెలా లోకాన్ని చూడడం?

ఆ రాత్రి ఒక్కడూ ఆగదిలో బసవరాజు కన్నీరు మున్నీరుగా ఏడ్చాడు.

బసవరాజుకి ఆ అమ్మాయి గుర్తుకొచ్చింది. ఆ అమ్మాయి పదహారేళ్ళది. తేనెరంగు శరీరం. అందం కంటే ఆరోగ్యం ఎక్కువ. ఆమె చూపులకి ఆమె నడకకి ఎక్కువ అందముంది. కొండలోయల్లో, చెట్ల నీడల్లో, ప్రవాహానికి ఉన్న అందం ఆమెది. ఆ అందానికి, ఆ చూపులకి, ఆ నడకకి, తన తెలివితక్కువ తనానికి, భ్రమకి, తొందరపాటుకి, ఉద్రేకానికి, తనకి తల్లితండ్రీ యిచ్చిన ఆరోగ్యాన్ని, కుటుంబ మిచ్చిన మంచినీ, జీవిత పరిసరాలిచ్చిన ఆత్మబలాన్ని, అనుభవాలిచ్చిన ధైర్యాన్ని, సంస్కారాన్ని, కర్మణ్యతనీ—బలిచ్చాడు.

అంత మంచి అమ్మాయి జీవితం మీద, పెళ్ళయిన ఆ అమ్మాయి జీవితం మీద యింతటి మసిపులిమేసాడు. ఆమె నిర్మల జీవితం మీద బురద చిమ్మాడు. ఆమె అమాయికత మీద నిప్పులు కురిపించాడు. ఎంత తెలివితక్కువ పని జరిగింది.

ఒక సామాన్యమైన పదహారేళ్ళ పిల్ల చూపులని అంత తప్పుగా, వక్రంగా అర్థం చేసుకున్న తను ప్రపంచంలోని దేన్ని నిజంగా, వాస్తవంగా అర్థం చేసుకున్నట్టు? ఏం అర్థమయినట్టు? అలా ఆలోచించగా బసవరాజుకి ప్రపంచం ఏమీ అర్థంకానట్టు, ప్రపంచానికి ఏమీ అర్థం లేనట్టూ బోధపడింది. అతడికి ఎందుకని తల్లి తమ్ముడంటే ఎక్కువ మమకారం చూపిస్తుందో అర్థం కాలేదు. అక్క 'నీగురించాకేం బోధపడదురా' అని ఎందుకంటుందో అర్థం కాలేదు. నాన్న తమ్ముళ్ళతో చెప్పినట్టుగా తనకెందుకు ఏ విషయమూ చెప్పడో అర్థం కాలేదు. చెల్లెలు 'నువ్వా, వదినొస్తేనా — మమ్మల్ని మరచిపోతావన్నయ్యా' అని ఏ దురభిప్రాయంతో అంటుందో కూడా అర్థం కాలేదు.

బసవరాజుకి సైన్సు చూపించిన అనంత విశ్వమంతా కనబడింది. కోట్లకోట్ల నక్షత్రాలు. ఆ నక్షత్రాల్లో అతి చిన్న—అతి చిన్ననక్షత్రం సూర్యుడు. ఆ సూర్యుని చుట్టూ చిన్న చిన్నటి గ్రహాలు.. ఆ గ్రహాల్లో ఒక చిన్నగ్రహం భూమి. ఆ భూమి మీద

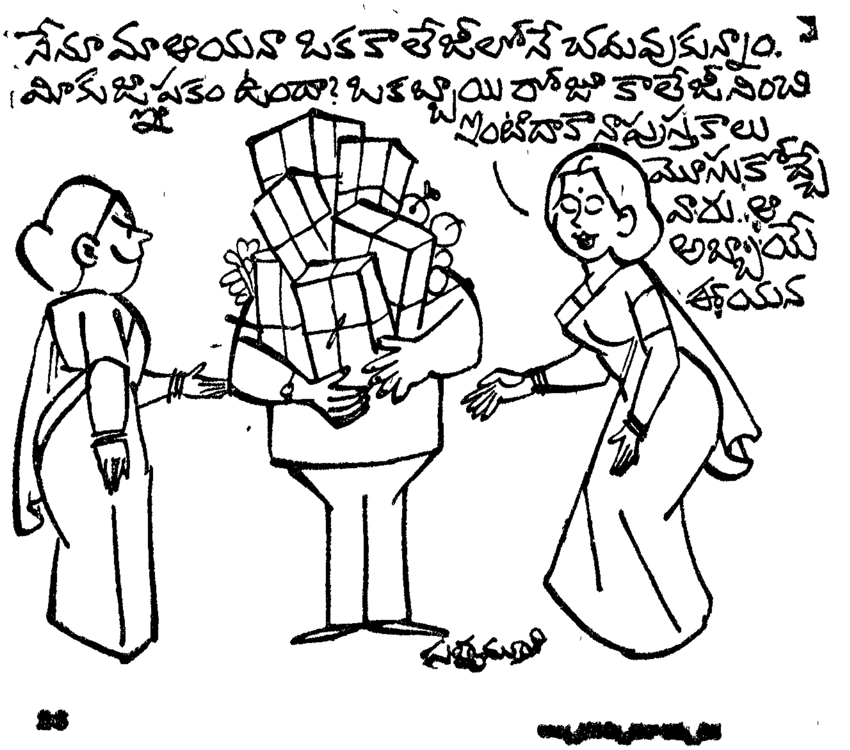

కోట్లాది ప్రాణులు? ఆ ప్రాణుల్లో ఒక చీమ కూడా ఉంది. ఒక బసవరాజు కూడా ఉన్నాడు. ఆ ప్రాణుల్లో చాలామంది బసవరాజులు ఉండి మసి అయిపోయారు. ఇంకా చాలామంది బసవరాజులు వచ్చి చీకటిలో కలిసి పోతారు.

బసవరాజుకి అదే సమయంతో అతడు నేర్చుకున్న చరిత్ర పాఠాలు కూడా గుర్తుకొచ్చాయి. సర్వభోగ భాగ్యాలూ, ఐశ్వర్యాలూ అనుభవించి చివరికి కిరాతకంగా, అమానుషంగా చంపబడ్డ రారాజులు చాలా మంది గుర్తుకొచ్చారు. వాళ్ళ జీవిత చరిత్ర ఏరకంగా ప్రపంచానికి మిగిలిందీ అతడికి అర్థమయింది.

*　　　*　　　*

రంగు రంగుల మేఘాల్లోంచి కొత్త రోజు పసితనంతో ఉదయించింది. ఆరాత్రి చాలా పెద్దవర్షం కురిసినట్టుగా ఉంది. ప్రకృతంతా తడిసిపోయింది. ఇళ్ళ పైకప్పులన్నీ యింకా తడితడిగానే ఉన్నాయి. పరిసరాల పొలాలు తెల్లటి నీటితో నిండిపోయి తొలి సంజె వెలుగుకి అద్దం ముక్కల్లా కనబడుతున్నాయి. ఊరుకి పడమటి దిక్కుగానుకుని మహేంద్రతనయ తొలి యవ్వనంలా పారుతోంది. కొండలు అకుపచ్చగా, నిర్మలంగా, మౌనంగా, గంభీరంగా కనబడుతున్నాయి. ఆకాశం కడిగేసినట్టుగా నిర్మలంగా ఉంది.

ఆ ఉదయం సూరమ్మ తమ యింటి ముందు అలుకు పూతతో పేడతెత్తుతోంది. కాని ఆపిల్ల మనసు మనసుతో లేదు. రాత్రి మేష్టరుని కొట్టబోయాడు. ఆ విషయం ఇంట్లో చెప్పినప్పుడు ఇంత రాద్ధాంతమౌతుందనుకోలేదు. ఆపిల్ల మేనమామ ఒకాయన దగ్గర పొలం గట్టుమీద కన్పించాడు. మేష్టరు తనతో మాటాడ్డం విన్నాడేమోననుకుంది. ఇంట్లో చెప్పకపోతే అమ్మ కొడుతుందని భయం కలిగింది. ఏరకంగా చెప్పాలో తెలీక చెప్పింది. ఆ చెప్పడం యీరకంగా అర్థం చేసుకున్నారు. అవసరమున్నా లేకపోయినా అందరూ జోక్యం చేసుకున్నారు. రాత్రి పాపం ఆ మేష్టరు ఎంత బాధపడ్డాడో!

బసవరాజు అంటే ఆమెకి చాలా ఇష్టం. అతడు మంచివాడు. ఈరోజు పిలిచినప్పుడు కూడా ఎంతో మర్యాదగా పిలిచాడు. ఆరాత్రి సూరమ్మకి నిద్ర పట్టలేదు.

వేకువనే అమ్మ లేచిపోయి పల్లె తిప్పుతుంది. పిన్ని లేచి వంట మొదలు పెట్టుంది. అయ్య లేచి ... చేస్తాడు. చిన్నయ్య లేచి పశువులకి కుడుతులు పెట్టాడు. చిన్న పిన్ని కసవలూడుస్తుంది. నాయనమ్మ పనులు చెప్తాయిస్తుంది. తాత పొలాలు చూసి రావటానికి వెళ్ళిపోతాడు. కంచార్లు కొందరు పొలం పని మీద మరికొందరు పశువులని మేతకి తోలుకుని వెళ్ళిపోతారు. అత్త నదిలించి నీళ్ళు మోసుకొస్తుంది. తను పాలల్లోని పేడలు తీసి ఊరుబయటి కోయిల్దగ్గర మెట్ల మీద పిడకలు కొడ్తుంది. ఆ కోయిల్దగ్గర నూతి గట్టుకానుకుని పనుపుడు కనిపించినట్టుగానే మేష్టరు కనిపిస్తాడు.

వీధుల్లోంచి పశువులు ఊరి బయటికి పోతున్న ... తెల్లవారు ఝామున పల్లె తిప్పుతున్న శబ్దం ఆగి ... అవి. తల్లి వచ్చి సూరమ్మ చేస్తున్న పని సగంలో ... యింటి లోపలికి తీసుకుపోయింది. ఊళ్ళో ... 'అయ్యో ... అయ్యయ్యో అయ్యయ్యో

పాపం

అనుకోవడాలూ—అన్నీ బాగా చూసాకా చివరికి మేష్టరు ఉరిపోసుకున్నాడని అందరికీ తెలిసింది.

వేకువ జామునే లేచి రోజూ మల్లే మామ్మగారు పిలిచారట! పలకలేదట. నిద్రపోతున్నాడు గాబోలని పూరుకుందిట! తర్వాత పాలమనిషి పాపమ్మ వచ్చి కేకేసింది. పలకలేదు. నిద్రపోతున్నాడేమో, రాత్రంతా నిద్రలేక తెల్లవారే నిద్ర పట్టిందేమోనని మామ్మగారు పాలు తీసుకుని అతడి గదిలో పెట్టేయాలని లోపలికి వెళ్ళేసరికి మంచం మీద మనిషి కనిపించ లేదు. మధ్య వాసానికి లుంగీ కట్టి, లుంగీకి బెడ్డింగ్ తాడుకట్టి, కుర్చీ పక్కకి తన్నేసి అతి భయంకరంగా కనబడ్డాడు. మామ్మ చాలా పెద్ద గావుకేక వేసింది. పాలమనిషి పాపమ్మ తిరిగి చూసి వచ్చింది. మామ్మ కొడుకూ కోడలూ చిన్నకూతురూ వచ్చారు. నాయుడొచ్చాడు. ప్రసిడెంట్ వచ్చాడు. కరణం వచ్చాడు. మనుషులెవర్నీ లోపలికి పోనివ్వడన్నాడు. మేష్టర్లొచ్చారు. పిల్లలంతా చూట్టానికి వీల్లేక బయట గుంపులు గుంపులుగా నిలబడ్డారు. కోదండపాణి వచ్చాడు. సెట్టి వచ్చాడు. రాందాసు వచ్చాడు. ఫారెస్టుగార్డులు వచ్చారు. చిన్నిదోళ్ళు వచ్చారు. పెద్దిదోళ్ళు వచ్చారు. ఎగువిదోళ్ళు వచ్చారు. మనుషులే మనుషులు. ఆడామగా, అంతా భయంతో బాధతో, కన్నీటితో.

అప్పుడు రంగాగారి నీలంరంగు పతాకంలోని నక్షత్రంగానీ, సుందరయ్యగారి అరుణ పతాకంలోని కొడవలీ సుత్తీగానీ, బ్రహ్మానందరెడ్డిగారి త్రివర్ణ పతాకంలోని ధర్మచక్రంగానీ బసవరాజుని సరియైన సమయంలో రక్షించలేకపోయాయి. చార్వాకుడుగానీ, గోరాగానీ, అతడు చూసిన రాజకీయ నాయకులుగానీ, చివరికి అతడికి బిఏ బీయీడీ పట్టాలతో యిచ్చిన బైబిల్ గ్రంథాలుగానీ, అతడు ఆదర్శంగా పెట్టుకున్న అమెరికా అభ్యుదయంగానీ ఓదార్చలేకపోయాయి. అతడి విజ్ఞానమంతా భవిష్యత్తు దుఃఖమయంగా, నిస్సారంగా చూపించింది.

బసవరాజు వేలాడుతున్నాడు.

మామ్మ గుండె బాదుకుని చచ్చిపోయిన తన కుమారుడిని గుర్తుకు తెచ్చుకుని ఏడుస్తోంది.. ఆరాత్రి రాందాసు ఇంటి ముందు అలా జరిగిందని తెలిసిం తర్వాత, మామ్మ, 'అంతా మన మంచికే నాయనా.కష్టాలుమనిషికి రాకపోతే మానుకొస్తాయా? ఈళ్లంతా పుణ్యాత్ములూ, నీవు ఒక్కడివే పాపాత్ముడువా, మనసు గట్టి చేసుకో' అని చెప్పాలనుకుంది కాని చెప్పలేకపోయింది. ఆ మాటలు చెప్పుంటే ఈ ఘోరం జరిగేది కాదని ఆమె ఏడుపు. ఆమాటలు మంత్రంగా పని చేసేవని ఆమె నమ్మకం.

బసవరాజు వేలాడుతున్నాడు.

'అయ్యయ్యో అయ్యయ్యో!' 'ఆతల్లీ తండ్రీ, ఎక్కడో?' 'ఇప్పుడేం చేస్తారు? వాళ్ళకి కబురెలాగ?' 'మాదొడ్డ మనిషి' 'బారికోడిని' పోలీల్దగ్గరికి పంపించినారట!' 'కృష్ణమూర్తిగారూ! మీరు ఇదే నిమిషం సైకిలేసుకుని పట్నమెళ్ళి, బస్సు పట్టుకుని వాళ్ళూరెళ్లి యీ కబురు చెప్పి తీసుకురండి?' 'మాదొడ్డమనిషి. దించిన కళ్ళు ఎత్తకుండానడిచేవాడు'' 'రాత్రిరాందాసు ఏంచేశాడంట?'' 'ఏమాఖులేం నిండు జీవితం మునిగిపోయింది.' 'ఆ వాడిమనరాలేమో పెద్ద పతివ్రత. ఈయనేమో పెద్ద నీతిమంతుడు' 'మేష్టరొట్టి పిరిగ్గండోడు. దీనికే ఇంత తేగం సేసుకోవాలా? మనసిరుసుకోవాలా?' 'నానాయినా నీముచ్చట్లు నామనవడు రోజూసెప్పేవోడురా. ఈవూర్లో నీఆయువు తీరిపోయింధా ఇక్కడ నీ రుణం తీరిపోయిందా?' 'మరియాద పోయిందని మానుభావుడు మనసిరిసుకున్నాడు' 'తినేసిందిముండ' 'సీరాములుగాడు రైలుకింద తలెట్టి సచ్చిపోయి యింకా నెలకాలేదు. మళ్ళీయిది' 'ఈవూరికి శనిపట్టింది. ఎంత మంచోడు' 'పాతికేళ్ళుంటాయా? పాపం ఆతల్లిదండ్రులకి తెలిస్తే' పాపిష్టిముండ పుణ్యాత్ముముండ్ని తినేసింది.''ఆత్మహత్య మహాపాపం' 'గాడిదగుడ్డు'. 'చచ్చింతర్వాత పాపమో పుణ్యమో ఎవడిక్కావాలి?' 'ఇంతమంచి మనిషి పోయాడు గదా?' 'నేను గోడలు ధూకాను. అర్ధరాత్రి దానిమొగుడు నిద్రలేచిపోతే వాడిని పడగొట్టి పరుగు తీసాను' 'అంతే మనిషిబతుకు అంతే' 'మగోడన్న తర్వాత ఆమాత్తరం రసికత్వం లేకపోతే ఎలాగ?' 'పద్మనాబం గాడిని నాయిడు ఎముకు విరగ్గొట్టించలేదా? పద్మనాభం నాయిడు కూతురుతో యిప్పుడుండడం లేదా?' 'పోలీసులొచ్చింతర్వాత ఏం జేస్తారు?' 'మాటమాత్రంగా నాకీ కబురు చెబితే నేను నాయుడుతో రాందాసుకి చెప్పించక పోయేవాడినా?' 'ఇంతకీ మేష్టరు ఏం చేసినాడురా రాందాసూ? పిలిస్తే తప్పురా? సీమనవరాలికేమై పోయిందిరా? ఎప్పుడూఎవ్వరూ గడపమీది కెళ్ళొద్దు పోలీసు లొచ్చిందాకా?' 'రాందాసూ వూరికి చాలా మంచిపేరు తెచ్చినావురా! వయసు ముదిరిపోతే సరేనా? బుద్ధి ముదరాలి. 'పాపిష్టి ముండ బంగారం లాంటి మనిషిని తినేసింది'. 'ఎల్లుండ్రా ఎల్లుండి' 'రాందాసూ ఈ అపవాదు నీదేరా. నీదే' 'రాకరాక ఇన్నాళ్లకి మంచిమేష్టరొచ్చినాడనుకుంటే—' 'మేష్టర్గూ, ఇంటికారణాలేమైనా ఉన్నాయా తల్లితండ్రీ సంబంధాలు బాగున్నాయా?' 'రాక్షసుపుముండే తినేసింది, మా దొడ్డమనిషి' 'పోస్టుమార్టమ్ చేస్తారా??'

*　　　*　　　*

తల్లి సూరమ్మని కదలనివ్వలేదు. సూరమ్మని ఓదార్చటానికి ఆపిల్ల స్నేహితురాళ్లుకూడా రాలేదు. ఆపిల్లకి ఆరోజు శరీరాన్నిబలిచి నరాలన్నీ పూడదీస్తున్నట్టయింది. ఒక్కరూ ఆపిల్లని చూట్టానికి రాలేదు. తల్లి, తండ్రీ, తాతా, నాయనమ్మ ఇంట్లో వున్నవాళ్లు తప్పించి. సూరమ్మకి సంవత్సరం క్రితం నూతిలో పడిపోయి చనిపోయిన బ్రాంచి పోస్టుమాష్టర్ పెద్ద కూతురు గుర్తుకొచ్చింది. ఆపిల్లకి వెళ్ళి బసవరాజుని చూడాలనిపించింది. తను ఈసంగతి ఇంట్లో చెప్పకుండా వుంటే యీ ఘోరం జరక్కుండా వుండేదనిపించింది. తను మంచి మనిషిని నిండు జీవితాన్ని తినేసింది. అనిపించింది. తను రాక్షసపుముండ అనుకుంది..

బాధ ఆపిల్లగుండెని క్రూరంగా సిందుతోంది.

ఆపిల్ల కళ్ళనించి రక్తం కారుతోంది.

ఆపిల్లని—ఆపిల్ల స్నేహితురాళ్లుకూడా, చూట్టానికి రాలేదు! ●